

Vodice

29

Ali se še spominjate zgodbe o ljubezni, ki se je vnela med tridesetletnim Nandetom Basajem, potomcem slovenskega plemiča ter precej mlajšo Polonico, deklico s kmetov. No, malo pobrskaite po spominu. Seveda, se vam že svita v glavi. O tem ste vendar brali v znamenitem romanu Rokovnjači, ki sta ga napisala slovenska klasika Jurčič in Kersnik. Verjetno bi si knjigo bolje zapomnili, če ne bi imela tako žalostnega konca in ko bi dogajanje ne potekalo sredi tako krute družine, kakršno so predstavljali rokovnjači. Tudi Nande, ki je kot njihov poglavar iskal zadoščanja za krivico, prizadeto v mladosti, bi v drugačnih okoliščinah dočakal milejši konec pripovedi.

Če ste si zdaj že utrnili solzo za mlado Polonico, ki je komaj devetnajstletna izgubila svojega ljubega in ostala samska vse življenje, mi dovolite, da zastavim vrstico ali dve o možakarjih, po katerih zgodba pravzaprav nosi naslov. O rokovnjačih. Po pravici povedano je spomin nanje ostal živ ravno po zaslugi tega zgodovinskega romana, kajti pisanih virov o njih ni kaj dosti, stari očanci, ki so zgodbe o rokovnjačih izvedeli še iz ljudskega izročila, pa že davno trohnilo na vaških pokopališčih. Tako si lahko bralec Jurčič-Kersnikovega romana, ki rokovnjače pozna samo po tem delu, ustvari le bežno podobo o tinskih družini iz prejšnjih stoletij.

Rokovnjači pa niso rovarili le po kamniško-brdski okolici, ki predstavlja prizorišče našega romana, pač pa so bili strah in trepet vseh slovenskih pokrajin. Tudi krajem, ki danes spadajo v šišensko občino, niso prizanesli. Avgusta leta 1841 je vodiški kaplan Ignacij Valenčič poslal deželnim stanovom v Ljubljano že drugo pismo, ki nam priča o takratnih rokovnjaških vragolijah. Takole piše: Dovolil sem si že predložiti visokemu deželnemu predsedstvu dne 21. julija tega leta kolikor mogoče obširno zgodovino o znanih klatežih, ki se imenujejo dandanes z dvojnimi imenom plajšarjev in rokovnjačev in se potikajo kot berači, tatovi in razbojniki zlasti po ljubljanskem okrožju; kakor se vidi iz tukajšnjih župnouradnih, krstnih in mrtvaških zapisnikov, se vzdržuje omenjeni divjaški rod zločincev že več kot dvesto let in se obilno množi tako z naravnim prirastkom kakor tudi s pristopom drugih delomrznih ljudi, navadno pa z vojaškimi ubežniki, vojaki, odslavljenimi z odpustnimi listi, pa tudi z osebami, odpuščenimi iz kaznilnic in drugimi kaznjenci. — Valenčič s tem pismom poziva takratno vlado, naj kaj ukrene proti rokovnjaški nevarnosti. A tudi tu ni imel uspeha. Kmečka »samozasčita« je bila preslabotna, kajti rokovnjači so imeli vsepovsod svoje ovaduhe in pomagače in če ni šlo drugače, so se maščevali, tako da so neljubi osebi zažgali dom ali z njo fizično obračunali. Šele vojaški poseg okrog leta 1855 je dokončno razbil rokovnjaško gibanje po naši deželi. V času, ko je Jurčič pisal roman o njih, so torej živeli le še v spominu nekaterih ljudi.

Sredi prejšnjega stoletja so bili organizirani slovenski rokovnjači razdeljeni na tri glavne veje, od katerih je imela vsaka svoje posebno ime ter določen teritorij, v katerem je smela izvajati svoje »podvige«. Od Kamnika proti Brdu so strašili Durgelci, od Kamnika proti Kranju Srakarji, medtem ko so se rokovnjači, ki so gospodarili v mengeški, vodiški in smledniški okolici, imenovali Pintarji.

Rokovnjači z vodiškega in smledniškega konca so obvladovali tudi druge kraje naše občine. Posebno veselje so imeli nad tremi romarskimi točkami — Skaručno, Šmarno goro in Dravljami. Ob raznih verskih slavnostih so imeli spricho velikega števila ro-

Gasparljeva ilustracija rokovnjaškega tabora

marjev ter splošne gneče kaj obilen plen. Pa tudi šentviška okolica dobro pozna nasilje nekdanjih rokovnjačev.

Pismo vodiškega kaplana, ki je živel tako rekoč sredi rokovnjaškega gozda ter občutil vse tegobe, ki so jih njemu in ubožnemu kmečkemu prebivalstvu prizadejali brezdelni in tinski rokovnjači, je bilo torej oster protest zoper vlado, ki ni storila ničesar, da bi zaščitila naše ljudi. Zato zasledimo dobro desetletje pozneje ponovno klic na pomoč iz vodiškega farovža. Tokrat se je oglasil župnik Arko sam in sicer v Novicah, ko je širši slovenski javnosti poročal o rokovnjaškem nasilju. V svojem zapisu omenja tudi majhno vas v bližini Vodice, ki je bila še posebej ogrožena od rokovnjačev.

Iz nje je bil doma tudi eden od »junakov« Jurčičeve zgodbe, zato se bomo o takratnih dogodkih še nekoliko pomudili v prihodnji številki Javne tribune. Do njenega izida pa je še dovolj časa, da si še enkrat preberete roman o rokovnjačih. Vsaj za nekaj ur vas bo popeljal med ljudi, kakršnih se vam danes ni več treba bati.

Andrej Mrak

Nedelja

Danes smo šli na voliše. Ata se je oblekel v najboljšo obleko (pravzaprav edino), mama je šla v soboto zjutraj k frizerju in je imela krasno frizuro, jaz sem bil pa čisto na sveže umit in počesan, čeprav sem se umil pravzaprav že tudi v petek. Toda praznik je pač praznik.

Jaz sem bil prvič na volitvah, ata in mama pa že večkrat, to se verjetno razume. Ata je bil, da se malo pohvalimo, enkrat tudi že na glasovalnem listku.

Bilo je pred štirimi leti, se mi zdi. Z mamo sta ponosno prikoralala na voliše in ata je resno in odgovorno začel prebirati listo s kandidati, da bi ta slabe črtal in ta boljše obkrožil, nakar ga je nenadoma skoraj kap. Na listku je namreč zagledal svoje ime. Malce je bil sicer ponosen, vendar je jeza premagala. Krščenduš, je robantil, lahko bi me vsaj vprašali prej, ne pa da šele na volitvah izvem, da sem »vreden zaupanja ljudskih množic ter sem bil kandidiran za delegata«. Iz čistega protesta se ni obkrožil, oziroma se je celo prečrtal. Zanalašč.

Toda izvoljen je bil, začuda, vseeno. Edino kolega, član volilne komisije, mu je čez čas zaupal, da se je, kot kaže, volitev udeležil tudi neki atov sovražnik, kajti je bil na enem listku moj sorodnik temeljito prečrtan. Ata mu seveda ni hotel povedati, kakšno je bilo zgodovinsko ozadje omenjenega črtanja.

No, ata potem iz čistega protesta ni šel niti na en sestanek delegacije, zaradi česar so ga čez čas obravnavali ter mu zaradi neaktivnosti izrekli blago kritiko. Prav mu je — kaj pa ni prej vprašal, če kaj računajo nanj.

Tako je bilo pred štirimi leti, tokrat, pravijo, takšnih primerov evidentiranja ni bilo. Vsi kandidati, ki so bili napisani na glasovnicah, so recimo vedeli, da bodo tam napisani, če že niso bili vsi ravno navdušeni nad delom v delegacijah. To je, rekli bi, pomemben napredek.

No, in potem smo volili. Ata je polglasno bral imena in se polglasno tudi odločal. Francelj, aha, naš šef nabavnega oddelka. Ne, tega ne bom volil. Potem bo samo na sestankih posedal, delo bo pa trpelo (pa ga je črtal). Jože ... Opa, Jože — predsednik našega hišnega sveta? Nak, njega tudi ne bom volil. On bo na delegaciji — a hiša naj pa propada (pa ga je črtal). Vinko ... Eh, ta naj pa kar bo. Zanalašč. Drugače bo še zgnil od lenobe, kar naj še on malo hodi na sestanke (in smo ga obkrožili).

Tako smo črtali oziroma volili še nekaj kandidatov, ob čemer mi seveda sploh ni jasno, kaj se nekateri toliko razburjajo, ker da ni bilo povsod odprtih list, da bi lahko izbirali. Kaj češ izbirati, saj pravzaprav reže z izvolitvijo pravzaprav samo kaznuješ, ker bodo morali vse popoldneve preživljati po sestankih?

Drugače pa je menda s tistimi kandidati, pri katerih sledi izvolitvi še »delovno mesto« oziroma oblast. Tam bi ga morali izbirati, je dvignil prst ata. Čeprav so tudi pri takšnih primerih težave. Če je lista zaprta, potem imaš vse pošilhtano. Ta gre tja, oni tja ... Pri odprtih glasovnicah ti pa nekaj imen ostane — kaj pa potem z njimi? Če bi odpadli »ta pravi«, bi bilo že v redu, kaj pa če niso izvoljeni tisti, ki jih imaš pošilhtane? Eto. Boljše so zaprte liste, vam pravim, je robantil ata.

Jaz, moram priznati, pojma nimam, za kaj gre. Toda jaz sem še majhen. Ko bom zrasel, bom najbrž razumel ...

Srečka